לכבוד מיין ליעבהארציגען זיידען

רב מענדעלי מוכר־ספרים.

טייערער, געטרייער זיידע לעבען!

„סטעמפעניו“, מיין ערשטער אידישער ראמאן, וואס איז אנגעשריבען לכבוד אייער ליעבען נאמען, — איז אייערער; ער איז אייערער נים נאר דערפאר אליין, וואס איך האב איהם לכבוד אייך געשריבען, נאר אויך דערפאר, וואס איהר האט מיר אריינגעגעבען א חשק אזא ראמאן צו שרייבען.

אין איינעם פון אייערע בריעף זאגט איהר צו מיר:

„איך וואלט אייך געראטהען קיין ראמאנען גאר ניט צו שרייבען, דען אייער גוסט, אייער זשאנר איז גאר עפּים אנדערש; און איבערהויפט, אויב עס איז נאר דא אין דעם לעבען פון אונזער פאלק ראמאנען, זענען זיי עפּים גאר אנדערש, ווי ביי אלע אנדערע פעלקער. מען מוז עס גוט פערשטעהן און גאר אנדערש שרייבען“...

אייערע ווערטער זענען מיר טיעף אין מוח אריין, און איך האב אנגעהויבען צו פערשטעהן אויף וויפיעל א אידישער ראמאן דארף זיין אנדערש פון אלע אנדערע ראמאנען, מחמת דאס אידישע לעבען בכלל און די אומשטענדען, ביי וועלכע דער איד קאן ליעב האבען, זענען גאר נים גלייך, ווי ביי אלע אנדערע פעלקער. היינט אויסער דעם האט דאך דאס אידישע פאלק זיין אייגענעם באראקטער, זיין אייגענעם אידישען גייסט מיט בעזונדערע מנהגים און רגילות'ען, וואס זענען גאר פערענדערט ווי ביי אנדערע אומות. אט די נאציאנאל־סימנים אונזערע, וואס בלייבען תמיד עכט אידיש, מוזען זיך ארויסווייזען אין א אידישען ראמאן, אויב ער איז נאר באמת גענומען פונ'ם לעבען. דאס האב איך אפּגעלעהרענט פון אייערע רעד און דאס האב איך געוואלט ארויסזאגען דורך דער אידישער טאכטער, רחל'ע די שענע, וואס שפּיעלט די גרעסטע ראלע אינ'ם דאזיגען ראמאן, און דורך אלע אנדערע פּארשוינען, וואס דרעהען זיך דא ארום איהר. אויף וויפיעל דאס איז מיר געראטען — דאס איז א בעזונדערע שאלה; נאר מיין רצון איז געוועזן צו געבען א אידישען ראמאן, ווי איהר פאדערט עס מיט רעכט פון יעדען אידישען ראמאן־שרייבער.

אויך דאמיט איז סטעמפעניו אייערער, ליעבער זיידע, ווייל דער נאמען איז אייערער און די אידעע איז אייערע: ביי אייך, זיידע לעבען, אין איינעם פון אייערע לעצטע ווערק, האב איך בעגעגענט פערבייגעהענדיג דעם נאמען סטעמפעניו מיט א פלעשעלע „ליעבע־טראפּען“, וואס אלע משרתים און דיענסטמיידלעך קויפען עס ביי איהם אויף אפּצוטהון... דאס איז שוין געוועזן גענוג אויף אויפצוועקען אין מיין זכרון די אלע וואונדערליכע מעשיות, וואס איך האב זיך אנגעהערט יונגעלוויז אין חדר אויף סטעמפעניו'ן — און מיין פאנטאזיע האט מיר שוין אונטערגעהאלפען צו בעשאפען דעם דאזיגען ראמאן.

עס קאן זיין, אז אין פיעל מקומות, ווי למשל אין דער ליטא, האבען אידען פון קיין סטעמפעניו גאר ניט געהערט, און דעריבער וועט דער נאמען אליין עפּים אויסקומען ביי זיי משונה־ווילד; דערפאר אבער איז דער דאזיגער נאמען זעהר גוט בעקאנט ביי אונז, אין דער גאנצער גלופּסקער סביבה פון מאזעפּעווקע ביז יעהופּעץ, און ווער שמועסט דארט, אין אייערע שטעדטלעך, אין גנילאפּיאטסק, צוויאטשיץ און טונעיאדעווקע — דארט ווייסט א קינד אויך, ווער סטעמפעניו איז געוועזן, פון וואנען ער שטאמט און וואס איז מיט איהם דער יחוס.

נאר נישט סטעמפעניו אליין איז דא אינגאנצען דער מיוחס. מיין כונה איז געוועזן מיט דעם דאזיגען ראמאן צו בעשאפען דריי פערזאנען, אדער, ווי מע רופט עס אן, „הויפּט־העלדען“: דעם אידישען קינסטלער סטעמפעניו מיט זיין פיעדעלע, די אידישע טאכטער רחל'ע די שענע מיט איהר אידישער עהרליכקייט און דאס אידישע ווייבעל פריידעל מיט איהר סוחר'ישען גייסט און מיט איהר ציטערען איבער'ן קערבעל — יעדער מיט זיין בעזונדער וועלטעל.

Моему дорогому дедушке реб
МЕНДЕЛЕ МОЙХЕР-СФОРИМУ

Милый, дорогой дедушка!

Мой первый еврейский роман «Стемпеню», посвященный Вам, в полном смысле слова — *Ваш* роман. Он Ваш не только потому, что посвящается Вам, но и потому, что Вы вдохновили меня на этот труд.

В одном из Ваших писем ко мне Вы говорите:

«Я бы Вам не советовал писать романы: Ваш жанр, Ваше призвание — совершенно иного рода. Вообще, если в жизни нашего народа и бывают *романы*, то они носят весьма своеобразный характер, это надо учесть и писать их по-особому...»

Ваши слова запали мне глубоко в душу. Я понял, чем должен отличаться еврейский роман: ведь вся еврейская жизнь, в особенности обстановка, в которой возникают любовные отношения, совсем не те, что у других народов. К тому же еврейскому народу присущи свои особые черты, свои обычаи, привычки, свой жизненный уклад. Все эти своеобразные национальные особенности должны найти отражение в романе, если он претендует на жизненную правду.

Таков основной вывод, сделанный мною из Вашего наставления. Эти мысли я и пытался воплотить в образе молодой еврейской женщины — красавице Рохеле, героине моего романа, и в образах других, окружающих ее персонажей. Не мне судить, насколько мой замысел удался. Но у меня было искреннее желание дать такой именно роман, какой Вы совершенно справедливо требуете от еврейского романиста.

Стемпеню еще и потому Ваш, дорогой дедушка, что Вам принадлежит как название, так и идея этого романа. В одном из ваших последних произведений я как-то встретил мимоходом имя Стемпеню, обладателя бутылочки с «любовными каплями», которыми он снабжает для определенных целей лакеев и прислуг... Этого было достаточно, чтобы в моей памяти ожили все те удивительные рассказы о Стемпеню, которых я в детстве наслышался в хедере. Остальное дополнила фантазия.

Найдется, наверно, немало мест, особенно в Литве, где о Стемпеню никто и слыхом не слыхал, и самое имя его там покажется странным. Зато это имя пользуется большой известностью у нас во всей глупской округе * от Мазеповки до самого Егупца *, а о Ваших местечках — Гнилопятске, Цвиачице, Тунеядовке — и говорить нечего: там и ребенок знает, кто такой Стемпеню, откуда он родом и чем прославился.

Но дело не в одном только Стемпеню. Я хотел изобразить в своем романе три основных типа или, как принято выражаться, вывести на сцену трех героев: еврейского артиста — скрипача Стемпеню, еврейскую женщину — красавицу Рохеле с ее пониманием семейной чести и еврейскую молодуху Фрейдл с ее торгашеской натурой, с ее жадностью к деньгам. Это — три разных мира. Стемпеню, Рохеле и Фрейдл — это, так сказать, мои почетные пассажиры, занимающие главное место в фургоне. Остальные персонажи — только попутчики, кое-как примостившиеся на задке. Поэтому этим персонажам я уделил мало внимания, сосредоточив все силы творческого воображения на обрисовке главных героев.

Я считаю, что еврейские музыканты — это особый мирок, заслуживающий более внимательного наблюдения, чем это сделано в моем романе. Но чтобы проникнуть в этот мирок, нужен Ваш глаз, дорогой дедушка, Ваше перо и Ваше трудолюбие.

Ах, где взять это трудолюбие, вдумчивое отношение к каждому слову? Как вооружиться терпением?

«Над каждым произведением, дорогой внук, — пишете Вы в другом письме, — надо много и долго работать, трудиться в поте лица, оттачивать каждое слово. Запомните мой наказ — шлифовать, шлифовать и шлифовать!»

סטעמפּעניו, רחל'ע און פֿריידעל — דאָס זענען מײַנע פּאַרשוינען די מיוחסים, וואָס זיצען אויבען־אָן אין בויד, און די אַלע איבעריגע זענען שוין גלאַט אַזוי זייטיגע פּאַרשוינען, וואָס חאַפּען זיך איבער, ווי עס איז, זיצען תמיד אַקעגען. דערפֿאַר בין איך אָפּגעקומען די איבעריגע חברה מיט אַ צוויי־דריי ווערטער, און מײַן גאַנצע האָרע־וואַניע האָב איך אַוועקגעגעבען יענע דריי מיוחסים.

איך מיין, אַז אידישע מוזיקאַנטען, דאָס הייסט, אונזערע חברה כלי־זמר, זענען פֿאַר זיך גאָר אַ בעזונדערע וועלט, און ס'איז כדאַי אַריינצוקוקען אין זייער לעבען אַריין פֿיעל טיעפֿער, אַלס איך האָב עס געטהאָן אינ'ם דאָזיגען ראָמאַן. מע בעדאַרף דערצו האָבען אייער אויג, זיידע לעבען, אייער פֿעדער מיט אייער התמדה.

אַך, וואו נעמט מען התמדה, ישוב־הדעת? געדולד וואו נעמט מען?

„איבער אַ ווערק — זאָגט איהר מיר אין איין אַנדערען בריעף — איבער אַ ווערק, ליעב אייניקעל, בעדאַרף מען שוויצען, מען בעדאַרף אַרבייטען, פֿיילען איטליכס וואָרט; געדענקט, וואָס איך זאָג אייך — פֿיילען, פֿיילען!"

פֿיילען! אָט דאָס איז טאַקי די צרה מיט אונז, יונגוואַרג, וואָס מיר האָבען קיינמאָל קיין צייט ניט און חאַפּען־אָפּ דאָס גאַנצע ווערק, שטעהענדיג, ווי מע זאָגט, על רגל אחת, טאַקי אין איין אָטהעם, נישט אָפּגעשטעלט זיך אויף יעדען געדאַנק, אויף יעדען וואָרט בעזונדער, צו אַרבייטען און פֿיילען, ווי איהר טהוט. איך וויים, ליעבער זיידע, איך פֿיהל עס, ווי נויטיג עס איז געווען איבערצולייטערן „סטעמפּעניו'ן" אין עטליכע וואַסערען. אודאי ביי אייך וואָלט סטעמפּעניו בעקומען גאָר איין אַנדער פּנים; פֿון אייערע הענד וואָלט ער אַרויס אַנדערש, גאָר אַנדערש; ביי אייך, זיידעניו, וואָלט שוין דאָ געווען אַ „מעשה איבער אַ מעשה", אַ „מעשה אין אַ מעשה" און „די מעשה אַליין".

„איך האָב ליעב, — זאָגט איהר ווידער אין אַ בריעף — אַז חוץ דעם שענעם פּנים'על זאָל אין אַ קאַרטינקע אויך זיין לעבען, שכל און געדאַנק, ווי אין אַ לעבעדיגען מענשען; אַ קאַרטינקע בעדאַרף, חוץ שענע מליצה, אויך מיך לאָזען עפּים הערען"...

אָט דער סוד איז אָבער אַנטפּלעקט נאָר אייך אַליין און ווייטער קיינעם ניט; בעשאַפֿען בילדער, וואָס זאָלען האָבען אין זיך צוויי געשטאַלטען, אַ רעכטע זייט מיט אַ לינקער זייט, איין אויבערציינ מיט איין אונטערשלאַג, אַזוי אַז אינ'ם אָפּענעם זאָל ליגען בעהאַל־טען אַ פֿערבאָרגענעס, אַ תוך־זאַך — דערויף, זיידע לעבען, זענט איהר נאָר אַליין דער איינציגער קינסטלער אין אונזער ליטעראַטור, און ווער קאָן זיך צו אייך גלייכען? מיר, יונגוואַרג, דאַנקען גאָט, ווען די מעשה אַליין קומט ביי אונז אַרויס בשלום, אָהן אַ מום, מיט אַלע אברים פֿון אַ ליטעראַריש בעשעפּעניש.

נעמט זשע אויף, ליעבהאַרציגער זיידע לעבען, די מתנה — מײַן ערשטען אידישען ראָמאַן, ויהי רצון, און ס'זאָל זיין דער גוטער ווילען פֿון זיין ליעבען נאָמען, אַז מײַן סטעמפּעניו זאָל געפֿינען לייטזעליגקייט אין אייערע אויגען, און איהר זאָלט האָבען נחת, ווי איהר ווינשט זיך אַליין, פֿון אייער איבערגעבענעם אייניקעל

דעם מחבר.

קיעוו, 1886.

Легко сказать — шлифовать! В том-то и беда, что мы, писательская молодежь, вечно торопимся, что мы норовим закончить начатое произведение, как говорится, «стоя на одной ноге», не переводя дыхания, не вдумываясь в каждый образ, не обрабатывая и не шлифуя каждое слово так, как это делаете Вы.

Я знаю, милый дедушка, я чувствую, что моего «Стемпеню» надо было бы перемыть в нескольких водах прежде, чем пустить в свет божий. Конечно, из-под Вашего пера, дедушка, «Стемпеню» вышел бы совершенно иным: Ваш «Стемпеню» имел бы совсем другой облик. У Вас, дедушка, получился бы рассказ в рассказе, да сверх рассказа рассказ, а потом уже и сам рассказ.

«Мне мало того, — говорите Вы в одном из своих писем, — что на картине изображено хорошенькое личико; хочется еще жизненной правды, ума, мысли, как у живого человека. Всякая картина, помимо блесток стиля, *должна дать что-нибудь уму и сердцу*».

Но эта тайна, увы, открыта только Вам. Создать картину, которая имела бы два лица — лицевую сторону и изнанку, верх и подкладку, видимый образ и его скрытую сущность, — на это только Вы, дедушка, способны, и никто другой в нашей литературе. Кто посмеет сравнивать себя с Вами? Мы, молодежь, считаем себя удовлетворенными, если произведение выходит из наших рук хотя бы нескалеченным, с живыми чертами литературного творения.

Примите же, милый, дорогой дедушка, мой скромный дар — мой первый роман. Да будет воля того, чье имя свято, чтобы Вы приняли моего «Стемпеню» со всей благосклонностью и чтобы он доставил Вам удовольствие, как Вы сами того желаете.

Ваш преданный внук,

Автор.

Киев, 1886